

Міфoнім (з гр. μῦθος — оповідь і ὄνομα, ὄνομα — ім'я, назва) — різновид власної назви в межах *ономастики*: найменування вигаданого об'єкта або суб'єкта (міфологічних персонажів, сакральних локусів, ритуальних предметів, міфічних істот та артефактів) у *казках, легендах, міфах* різних культур світу

Загальна характеристика

Міфoніми досліджує спеціалізована підгалузь ономастики — міфoнімія.

Виконують не лише номінативну та ідентифікаційну функції, а й постають акумуляторами культурно-символічної інформації, світоглядних кодів та архетипових смислів. У системі міфoнімії закодовано архаїчні моделі світобудови: структуру *космосу* в його вертикальному (небесний, земний, хтонічний) та горизонтальному (центр, периферія) вимірах, а також способи взаємодії людини з природними стихіями та *духами*.

Завдяки своїй консервативності міфoніми зберігають сліди давніх *вірувань і табу*, що дозволяє реконструювати доісторичні стадії розвитку релігійно-міфологічної свідомості.

Сутнісною ознакою міфoніма є його глибинна семантична насиченість: ім'я в міфологічному тексті рідко буває випадковим. На відміну від побутових власних назв, воно зазвичай експлікує функціональні характеристики носія, його *генеалогію*, ієрархічний статус чи сферу впливу. Етимологічний аналіз міфoнімів виявляє їхній зв'язок із назвами природних явищ, стихій або абстрактних понять, що відображає процес антропоморфізації світу. Наприклад, ім'я *Зевс* (грец. Ζεύς) у давньогрецькій традиції етимологічно зводять до індоєвропейського кореня *dyeu-* (світити, сяяти). Це пов'язує бога з денним світлом і небесним сяйвом, що безпосередньо корелює з його роллю володаря неба та грому. Аналогічну закономірність простежуємо у скандинавській традиції: ім'я *Одін* (давньоісл. Óðinn) семантично споріднене з поняттями екстатичного шаленства та поетичного натхнення. Це повною мірою відповідає його функціям верховного *мага*, здобувача рунічної мудрості та військового лідера.

Топонімічні міфоніми — назви сакральних гір, гаїв, джерел чи *світових дерев* — маркують священні місця (лат. *loci sacri*). Саме тут, за віруваннями, відбувається комунікація між профаним та нуменозним світами. Гора *Олімп* у грецькій міфології постає не просто географічною височиною, а впорядкованим центром божественного всесвіту. Водночас *Асгард* у скандинавській традиції — укріплена твердиня богів-*асів*, відокремлена від світу людей (*Мідгарду*) та світу гігантів (Йотунгейму) нездоланими межами — мостом Біфрестом або водними перешкодами.

Крім того, міфоніми вступають у системні відношення: синонімії (багатоіменність божеств, як-от епітети *Аполлона* — Феб, Смінфейський та ін.); антонімії (хаос — космос); ієрархії (теоніми верховних богів та демоніми нижчої міфології). Це відбиває складну структуру міфологічної моделі світу.

В українській міфології

В українській міфологічній традиції міфоніми наочно демонструють нерозривний зв'язок між іменем та природою персонажа. Наприклад, *Перун* — ім'я верховного бога грому — етимологічно споріднене з дієсловом «перти» (вдаряти, вражати). Це є вербальним втіленням його функції як джерела небесної каральної енергії та стихійної потуги. Натомість *Велес* (бог худоби, статків і підземного світу) втілює інший полюс буття: якщо народна етимологія пов'язує його ім'я з «волохатістю» (ознака багатства й тваринної сили), то наукова — вказує на глибинний зв'язок із *потойбіччям* та владою над земною матерією. Міфонім Велеса репрезентує, отже, його подвійну роль: покровителя добробуту в реальному світі та провідника у світі метафізичному.

З-поміж жіночих божеств важливе місце посідає *Мокош* — богиня родючості, жіночої праці та долі, ім'я якої, ймовірно, пов'язане з вологістю, прядінням і життєдайною силою землі. Її міфонім відображає тісний зв'язок із природними циклами та жіночим началом як джерелом життя.

У народній *демонології* поширеними є міфоніми таких істот, як-от домовик — дух-охоронець оселі, ім'я якого прямо вказує на його локалізацію («дім»), чи водяник і степовик тощо.

Специфічною рисою української міфонімії є явище християнської субституції (заміщення), зумовлене тривалим періодом *двовір'я*. На відміну від «застиглих» античних міфів, язичницькі теоніми в українському контексті не зникли, а трансформувалися: функції та атрибути давніх богів перейшли на постаті християнських святих. Зокрема, образ громовержця Перуна був майже повністю абсорбований святим *Іллею*, який у народній уяві пересувається небом на вогняній колісниці та керує грозою. Аналогічно функції Велеса корелюють із шануванням святого Власія (опікуна худоби, див. *Власій Севастійський*) та частково святого Миколая (покровителя достатку й мандрівників, див. *Миколай Чудотворець*). Це свідчить про глибоку адаптивність міфонімів: вони інтегрувалися в новий релігійний контекст, зберігши при цьому свою архаїчну семантичну основу.

Значення

Порівняльно-історичний аналіз міфонімів дозволяє виявити їхні спільні індоєвропейські, семітські чи ін. витоки, реконструювати архаїчні вірування та простежити шляхи міграції міфологем у світовій культурі.

Література

1. Потебня О. О. Міф і слово. Про участь мови в утворенні міфів. Релігійний міф // Естетика і поетика слова. Київ : Мистецтво, 1985. С. 192–204.
2. Демиденко О., Кравчук І., Висоцький С. Відтворення міфонімів та мілітарних термінів в українських перекладах англомовних творів жанру фентезі // Новітня лінгвістика. № 14. 2004. С. 113–118.
3. Даніліна В. Поняття про міфічний простір та його основні одиниці найменування персонажів (міфоніми) // Вісник Львівського університету. Серія: філологічна. 2012. Вип. 56. Ч. 1. С. 333–338.
4. Скляренко О. М., Скляренко О. М. Типологічна ономастика : у 5 кн. Одеса : Астропринт, 2012.
5. Еліаде М. Трактат з історії релігій / Пер. О. Панича. Київ : Дух і Літера, 2016. 518 с.
6. Вільчинська Т., Вишнеvsька Г. Міфоніми в українській етнокультурі й творчості письменників кінця XIX — початку XX століть // Вісник Львівського університету. Серія: філологічна. 2019. Вип. № 71. Ч. 2. С. 186–193.

7. Петкова Г. Украински лични имена с латински произход, образувани от римско митологично име // Зписки з ономастики. 2023. Вип. 26. С. 82–97.
8. Gimževskienė K. Negotiating Cultural Otherness: Translating the Names of Lithuanian Mythological Household and Water Beings // Vertimo studijos. 2025. Vol. 18. P. 6–25.
9. Langella E. Naming and Agency in Ancient Greek and West Semitic Texts // Divine Names on the Spot III / Ed. by C. Uehlinger, T. Galoppin, S. Lebreton. Leuven : Peeters, 2025. P. 163–211.